

1.

**SEKSTING, OSVETNIČKA
PORNOGRAFIJA I DRUGE
POVREDE PRIVATNOSTI
U DIGITALNOM PROSTORU**

IZVORI

Podkast:

Reaguj! Čija je intima?

Veb-sajtovi:

<https://zenskasolidarnost.com/>

<https://mogudanecu.rs/>

<http://kliknibezbedno.rs/sr/seksting-i-sajberseks.1.160.html>

Priručnici:

Sexting & Sextortion

Zašto i kako o temi rodno zasnovanog nasilja u školskom programu u srednjim školama

Članak:

Finska predlaže zatvorske kazne za slanje neželjenih slika seksualnog sadržaja

Krivični zakonik Republike Srbije

Video:

Tagged

Podsticaj za razgovor: OSVETNIČKA PORNOGRAFIJA

Baš uoči Međunarodnog dana žena pojavila se vest da na aplikaciji Telegram postoji grupa koja okuplja 36.000 muškaraca sa Balkana, a u kojoj se dele eksplicitne fotografije, snimci, ali i adrese žena sa ovih prostora, uključujući i pornografske fotografije dece. Očigledno je da se radilo o tzv. „osvetničkoj pornografiji”.

Predlog pitanja za diskusiju:

Šta je osvetnička pornografija?

Srodni pojmovi: Šta su nuds (eng. nudes)? Šta je seksting (eng. sexting)? Šta je iznuđivanje (eng. sextortion)? Po čemu se navedene pojave razlikuju od osvetničke pornografije?

Da li ste čuli, da li imate saznanje da se osvetnička pornografija desila nekome koga poznajete? Da li znate da neko to radi ili nekog ko je bio žrtva?

Šta mislite, da li je takvo ponašanje zabranjeno u Srbiji?

Šta bi građani i građanke mogli da urade da se spreče dela osvetničke pornografije? Imate li predloge?

Šta škola može da uradi?

Šta mislite da je bio prvi rezultat reakcija u Srbiji?

Informacije za podršku nastavnicima/nastavnicama i učenicama/učenicima

Izraz *osvetnička pornografija* (eng. revenge porn) najčešće se koristi da opiše situacije u kojima devojka raskine sa momkom koji zatim, bez njenog znanja i saglasnosti, „šeruje” njene (ili zajedničke) intimne fotografije ili video-zapise putem interneta.

Osvetnička pornografija je zloupotreba privatnih fotografija i video-zapisa seksualnog karaktera, koje mogu da budu napravljene i razmenjene u privatnom kontekstu, uz saglasnost ili bez nje, ali se objavljuju i distribuiraju na mrežama bez saglasnosti. Žrtva, koja je najčešće žena, ovim je putem osramoćena, ponižena, degradirana, povređena, a naneta joj je realna šteta u svim socijalnim kontekstima i relacijama sa drugim ljudima – na poslu, odnosima sa porodicom, prijateljima.

Fotografije ili videi na kojima su intimni delovi tela ili skraćeno nuds (eng. nudes) vrlo su prisutne na internetu.

Seksting (eng. sexting) ili tzv. „prljavi razgovori“ (eng. dirty talk) je komunikacija putem telefonskih ili računarskih uređaja u okviru koje se razmenjuju seksualne i intimne reči, fotografije ili videi.

Da li je „osvetnička pornografija” zabranjena u Srbiji? Osvetnička pornografija nije prepoznata kao krivično delo u Krivičnom zakoniku Republike Srbije, iako postoje članovi KZ na koje žrtva, ukoliko je punoletno lice, može da se pozove – član 144 – Neovlašćeno fotografisanje, član 145 – Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka, potom član 214 – Iznuda i član 215 – Uцена, koji su krivično delo protiv imovine. Ova se dela gone po privatnoj tužbi, odnosno žrtve u ovim situacijama moraju same (ili uz pomoć punomoćnika kojeg plaćaju) da vode čitav postupak. Javno tužilaštvo ne učestvuje u ovakvim postupcima (ne postupa po službenoj dužnosti). Gonjenje po privatnoj tužbi otežava žrtvi da dokaže da je tuženi objavio snimak.

Mogu da se obarate policiji ili tužilaštvu: U vezi sa ovim delima treba se *obratiti* Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP), specijalizovanom Odeljenju za visokotehnološki kriminal i/ili Posebnom tužilaštvu za visokotehnološki kriminal, Višeg javnog tužilaštva u Beogradu.

Mogu da pokrenu peticiju za izmenu Krivičnog zakonika Republike Srbije: Osvetnička pornografija treba da bude krivično delo – Mi, dolepotpisane i dolepotpisani, smatramo da je potrebno uvesti poseban član Krivičnog zakonika, ili drugog relevantnog zakona, koji prepoznaje osvetničku (ili nekonsenzualnu) pornografiju kao posebno krivično delo zbog težine povrede integriteta i dodatne maliciozne namere prestupnika da se osoba čije se fotografije ili video-zapisi distribuiraju, a to je najčešće bivša partnerka, ucenjuje, osramoti i ponizi, kao i da joj se naruši telesni integritet i ugrozi bezbednost (*peticija*).

Mogu da se obrate medijima: Mediji bi mogli na odgovarajući način, bez senzacionalizma, bez novog izlaganja žrtava viktimizaciji – da skrenu pažnju na pojavu i zatraže odgovornost učinilaca, ali i institucija koje ne postupaju u skladu sa obavezama da zaštite građane i građanke od kriminalnih dela.

Mogu da organizuju ulični protest: U Severnoj Makedoniji organizovan je *protest žena* protiv onlajn seksualnog uznemiravanja – Nekoliko stotina ljudi okupilo se u Skoplju (Severna Makedonija) ispred Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) tražeći da Vlada sprovede mere protiv privatnih grupe koje dele neovlašćeno i često eksplicitne fotografije i video snimke žena i devojaka, pre svega grupa „Javna soba”. Protest je održan uz transparente „Žrtva nije kriva“, „TI si nasilnik“ i „Nepostupanje je nasilje“.

Podsticaj za razgovor:

SLANJE/DOBIJANJE NEŽELJENIH SLIKA SEKSUALNOG SADRŽAJA

Istraživanje koje je ove godine sprovedla organizacija za zaštitu dečijih prava Plan International pokazalo je kako je 51% od 14.000 anketiranih devojaka i mladih žena doživelo seksualno uznemiravanje putem interneta. Njih 35% primilo je neželjene seksualne ili eksplicitne fotografije.

Predlog pitanja za diskusiju:

Kakvo je vaše iskustvo, koliko je ovakva pojava prisutna u našem društvu?

Da li znate nekog ko je uznemiravan na ovakav način ili nekog ko uznemirava druge na ovaj način?

Zašto momci i muškarci češće uznemiravaju na ovaj način nego devojke i žene? Da li je slanje eksplicitnih fotografija polnih organa na isti način uznemirujuće za devojke i momke?

Da li bi ovakvo ponašanje trebalo da bude kažnjivo? Ako da – zašto? Ako ne – zašto?

Da li je ovakvo ponašanje kažnjivo u Srbiji?

Šta bi trebalo uraditi ako se dobijaju ovakve fotografije? Šta biste savetovali prijateljici/prijatelju koji su uznemiravani na ovaj način?

Informacije za podršku nastavnicima/nastavnicama i učenicama/učenicima

Kažnjavanje slanja neželjenih slika seksualne prirode: Muškarci koji šalju neželjene dick pics mogli bi služiti do šest meseci zatvorske kazne prema novom zakonu koji je predložen u Finskoj.

U pitanju je izmjena zakona o seksualnom uznemiravanju tako da uključuje slanje fotografija eksplicitnog sadržaja, zajedno s verbalnim i tekstualnim uznemiravanjem. Prema trenutno važećem zakonu, seksualno uznemiravanje smatra se kaznenim djelom samo ako uključuje fizičko dodirivanje. Premda su neki počinitelji koji šalju fotografije seksualnog sadržaja procesuirani prema zakonima o kleveti, ovaj zakon nije zadovoljavajuć, budući da ne uzima u obzir seksualnu prirodu zločina.

Krivični zakonik Republike Srbije: Polno uznemiravanje, član 182a je krivično delo određeno na sledeći način:

(1) Ko polno uznemirava drugo lice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci.

(2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine.

(3) Polno uznemiravanje jeste svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(4) Gonjenje za delo iz stava 1. ovog člana preduzima se po predlogu.

Šta uraditi ukoliko se dobijaju poruke sa eksplicitnim slikama (eng. nudes/dick pics)?

Zavisno od sadržaja i učestalosti poruka, mogu se koristiti različiti vidovi zaštite i preduzeti različite mere: mogućnost blokiranja onih koji upućuju takve poruke; prijavljivanje sadržaja (na Fejsbuku i Instagramu) koji krši standarde/smernice zajednice (dati jasan opis gde se sadržaj nalazi); prikupiti dokaze slikanjem ekrana (eng. screenshot) i čuvanje poruka (evidencija je važna za preduzimanje zakonskih mera); obratiti se za informaciju i podršku specijalizovanim organizacijama koje se bave zaštitom prava na internetu, organizacijama za zaštitu prava dece ili za zaštitu prava žena (videti *kontakte važnih organizacija*); prijaviti nasilje nadležnim institucijama – službama za borbu protiv visokotehnološkog kriminala u policiji (childprotection@mup.gov.rs) ili Tužilaštva za visokotehnološki kriminal (vtk@beograd.vtk.jt.rs).

Radionica:

SEKSTING I OSVETNIČKA PORNOGRAFIJA

Melita Ranđelović, Gimnazija, Zemun

Radionica nastala u sklopu projekta Klikni bezbedno

Radionica o sekstingu i osvetničkoj pornografiji namenjena je učenicima i učenicama prvog razreda srednje škole. Izvođenje radionice moguće je planirati u sklopu teme bezbednosti na internetu i nasilja u partnerskim vezama.

Ova aktivnost daje prostor nastavniku/ci da ponudi informacije o mogućnostima postupanja u situaciji kada je mlada osoba žrtva nasilja u partnerskoj vezi: kojim institucijama i pojedincima odnosno pojedinkama u svom okruženju može da se obrati za podršku pomoć i zaštitu, kao i o tome koje su obaveze škole u situaciji kada ima saznanje da je neko od učenica i učenika doživeo nasilje.

Cilj radionice: Upoznavanje sa pojmovima seksting i osvetnička pornografija i njihovo razumevanje; sagledavanje rizika koji su mogući kada se upuštamo u seksting; upoznavanje sa načinima reagovanja u situacijama kada se naše lične fotografije/video materijali pojave na internetu, bez našeg znanja i odobrenja.

Ciljna grupa: Učenici/e srednje škole

Materijal za rad: Upitnik za učenike/ce, opis situacije, upitnik za analizu priče,

Trajanje: 45 minuta (jedan školski čas)

AKTIVNOSTI

1. aktivnost (5 minuta)

Nastavnik/ca deli učenicima/ama upitnik (Prilog 1), ističući da se radi o kratkom anonimnom upitniku koji popunjavaju individualno. Takođe, nastavnik/ca naglašava da učenici/e sadržaj svojih odgovora neće predstaviti ostalim učenicima/ama iz odeljenja. Nakon popunjavanja upitnika, učenici/e svoj primerak sklanjaju sa stola tako što ga stavljaju u torbu, džep. Nastavnik/ca naglašava da će se upitniku vratiti na kraju časa.

2. aktivnost (5 minuta)

Nastavnik/ca započinje razgovor sa učenicima/ama o tome da li su čuli za pojmove seksting i osvetnička pornografija (u školi, medijima...) i šta znaju o ovim pojmovima. Ključne odgovore učenika/ca nastavnik/ca zapisuje na tablu. Nastavnik/ca pojašnjava pojmove i obaveštava učenike da će seksting i osvetnička pornografija biti tema časa, obrazlažući zašto je ova tema važna.

3. aktivnost (10 minuta)

Nastavnik/ca učenike/ce grupiše u nekoliko manjih grupa tako da grupu čini 5-6 učenika/ca. Svakoj grupi daje priču (Prilog 2) sa instrukcijom da je pročitaju, prodiskutuju o opisanoj situaciji i napišu zajedničke odgovore na pitanja (Prilog 3).

4. aktivnost (20 minuta)

Grupe predstavljaju svoje odgovore ostalim učenicima/ama. Razvija se diskusija na nivou celog odeljenja. Ukoliko se tokom diskusije pokrenu neka nova pitanja, mimo navedenih, treba i o njima na nivou odeljenja diskutovati.

Napomena: *U ovom segmentu nastavnik/ca, nakon što sve grupe izlože odgovore na zadato pitanje i prodiskutuju ga, dopunjuje odgovore informacijama iz priloga za nastavnike (Prilog 4)*

5. aktivnost (5 minuta)

Nastavnik/ca kratko sumira aktivnosti na času. Podseti učenike/ce na upitnik koji su na početku časa popunili/popunile. Instrukcija nastavnika/ce je da učenici/e razmisle da li bi odgovori na neka pitanja sada bili drugačiji. Svaki učenik/ca pogleda svoje odgovore. Ako neko želi da prokomentariše, kaže svoja zapažanja, treba dati mogućnost, ali nije obavezno.

Napomena: *S obzirom na prirodu pitanja i moguće odgovore učenika/ca, na kraju časa nastavnik/ca treba da se pobrine da učenici/ce pocepaju svoje popunjene upitnike i bace ih.*

Preporuka:

- možete sa učenicima/ama narednog časa odgledati australijski film „Tagged” i nastaviti diskusiju.
- možete sa učenicima/ama narednog časa da razgovarate na temu preventivnih mera koje učenici/e treba da preduzimaju u cilju zaštite od povrede privatnosti na internetu i koraka koje treba da preduzmu ako do toga dođe. Izlistane mere mogu u vidu plakata, flajera, prezentacije na sajtu škole...da učine dostupnim vršnjacima.

Prilog 1

Odgovori sa da ili ne.

UPITNIK

- U svom telefonu imaš veliki broj ličnih fotografija.
- Smatraš da neke od tih fotografija nisu „za svačije oči“ i ne bi voleo/la da dospeju u javnost, na primer na društvene mreže .
- Ove fotografije čuvaš zajedno sa svim ostalim fotografijama.
- Neke od poruka, fotografija koje imaš u telefonu ne bi želeo/želela da vide tvoji roditelji.
- Postavljaš svoje fotografije na društvene mreže.
- Fotografije i video snimke svojih vršnjaka na društvenim mrežama komentarišeš, lajkuješ, šeruješ...

Prilog 2.

Jedna od priča iz priručnika *Sexting&Sextortion*:

01

„Prelaskom u srednju školu, Inga je započela svoju buntovnu fazu. Osim popravnog ispita iz matematike na kraju prvog razreda, drugih teškoća nije imala i nekako je bez previše problema savladavala sve obveze u gimnaziji. Uživala je u tom razdoblju! Izlasci, bend u kojem je svirala, crtanje grafika, ekipa iz kvarta... U trećem razredu friendica ju je nagovorila da budu modeli jednom amaterskom fotografu za njegovu promociju jer je bio tek na početku karijere. Onako, nekako naivno je uletjela u sve to, bez dovoljno informacija, s vjerom u ljude, pozitivna unatoč nekom svom lošem predosjećaju. Izložba nikada nije održana jer je fotograf odustao od ciklusa radova pod nazivom ‘Nepoznati i ogoljeni svjetovi’, no njih su dvije dobile sitan honorar i malo si podebljale džeparac. Na prvoj godini studija Inga je dobila priliku stručno se usavršavati u Belgiji. Na razgovoru za stipendiju koja bi gotovo u cijelosti pokrila troškove šestomjesečnog školovanja članovi povjerenstva obavijestili su je o pronalasku nekoliko njezinih fotografija za koje su procijenili da su upitne estetske vrijednosti. Smatrali su ih, prvenstveno, kompromitirajućim materijalom. Inga je izgubila dugo željenu priliku...”

02

„Više od 11 godina Eugen trenira karate. Postiže zapažene rezultate na državnoj i međunarodnoj razini, ima znanu ekipu koju smatra proširenom obitelji, proputovao je više od pola svijeta i usavršio jezike. Dolaskom s posljednjeg državnog turnira na njegovu profilu na popularnoj društvenoj mreži osvanula je poruka nepoznate djevojke koja mu je čestitala na osvojenom drugom mjestu. Gledala ga je s tribina, bodreći rođaka koji je također sudjelovao na natjecanju. Iako Eugen nije imao običaj puno se dopisivati na internetu, odgovarali su mu dobivena pažnja i komplimenti. S ovom djevojkom sve je nekako bilo jednostavno i lagano. Upoznavali su se, dijelili sitnice iz svakodnevnog života, planirali viđanje i susret uživo te postajali sve bliži i bliži... Na njezinu molbu Eugen joj je poslao i svoju golišavu fotografiju. Čekao je i njezinu... Ubrzo je uslijedio pravi raspad sustava – simpatična djevojka prestala se javljati, a uslijedile su ucjene i prijetnje. Nakon prvotnog šoka i nevjerice, Eugen nije znao što napraviti. Jedva je spavao i jeo, nije se mogao koncentrirati, bio je razdražljiv, totalno nefunkcionalan, u strahu. Opterećivao ga je onaj užasan osjećaj da ne zna tko ga ucjenjuje, tko se skriva iza tog ponašanja. Izbjegavao je odlaske u školu i na trening...”

03

„Pred odlazak na maturu Melita je s najboljom prijateljicom Hanom bila u potrazi za novim komadima odjeće. Hodale su gotovo cijeli dan, zafrkavale se i smajale, imale ruke pune vrećica, kasnije otišle na ručak... Po povratku kući Melita je primijetila kako je negdje izgubila mobitel. Nekoliko dana kasnije Hana ju je nazvala te ju obavijestila kako društvenom mrežom kruži njezin videozapis s ovogodišnjeg ljetovanja. Nalazi se i u razrednoj grupi. Da, Hana i ona su se tada glupirale, bile su same u vikendici, napravile nekoliko golišavih filmića. No jedan, samo jedan, Melita je tada prosljedila dečku koji joj se sviđao. Primila je i ona njegove fotografije i pokoju slobodniju poruku... Melita se osjećala tako ogoljeno i posramljeno! Nije htjela izaći iz kuće, javiti se ikome na telefon, naizmjenično je plakala i vrištala od muke... Smatrala je kako će je ovo obilježiti zauvijek, prezirala je sebe i svoju nepromišljenost...”

Prilog 3.

ANALIZA PRIČE

- Na koji način su ove neprijatne situacije mogle da se spreče? Zašto se to nije dogodilo?
- Ko je odgovoran za nastalu situaciju? U čemu se ogleda odgovornost
- Šta bi uradio/la da si na mestu junaka/junakinje? Zašto?
- Šta bi kao drug/drugarica savetovao/la junaku/junakinji da uradi, kome da se obrati kako bi razrešio/la situaciju?

DODATNE INFORMACIJA ZA NASTAVNIKE/NASTAVNICE U PRIRUČNICIMA:

Sexting & Sextortion

Prevenција i odgovor na digitalno (seksualno i rodno zasnovano) nasilje

Redovna nastava: NASTAVNE JEDINICE IZ RAČUNARSTVA I INFORMATIKE, LIKOVNE KULTURE I SRPSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Na času Računarstva i informatike na kome se po redovnom nastavnom planu i programu obrađuje nastavna jedinica **Postavljanje video zapisa na veb** i času Likovne kulture na kome se obrađuje nastavna jedinica **Etičke norme u izboru motiva, obradi fotografija i objavljivanju fotografija**, uz pomoć smernica datih u priručniku *Zašto i kako o temi rodno zasnovanog nasilja u školskom programu u srednjim školama*, uvesti temu povrede privatnosti na internetu, sa posebnim fokusom na iznuđivanje i osvetničku pornografiju.

Na času Srpskog jezika i književnosti na kome se po redovnom nastavnom planu i programu obrađuje nastavna jedinica **Pismene vežbe: novinarska vest, članak, izveštaj, intervju, komentar...**, uz pomoć smernica iz istog priručnika moguće je na primerima pokazati kako mediji doprinose širenju osvetničke pornografije, kao i primere dobre prakse, kako mediji mogu kroz edukaciju da doprinesu rešavanju problema.